

ЗДРАВНА ПОЛИТИКА

ЗДРАВΟΣЛОВНОТО РАВНОВЕСИЕ НА ПРИСЪСТВИЕТО И ГЛОБАЛИЗАЦИЯТА

Д. Йончев

Животът следва вселенската логика и на свой ред непрестанно се усложнява. Усложняването е процес, който води началото си от самото ... начало, от „сингуларната точка“ в мига на Големия взрив. Човешкият вид е своеобразна квинтесенция на този процес. Усложняването при хората е не просто спонтанен резултат от човешката природа, но постепенно става и резултат от целенасочени усилия.

Усложняването е в генезиса както на живота [3], така и на човека, което при него започва с дипластията [1]. В резултат на усложняването физиологията на *Homo sapiens* претърпява съществени промени. Появява се устойчивото изправено придвижване и заедно с него нарастват значително челните лоби на главния мозък. Езиковото и въобще символното общуване става възможно въз основа на активното използване на задържащите доминанти, което в животинския свят е т. нар. „ултрапарадоксално състояние“ [1], в което, ако пребивава известно време, животното загива. Усложняването при хората ги оформя като някакви „неживотни“, като някакви „неприродни“ същества, които пребивават преди всичко в състояние на ултрапарадоксално състояние, а при определени обстоятелства е възможно напълно да пренебрегнат вродените им от природата инстинкти, дори и този за самосъхранението.

Природното тяло на човека обслужва неприродни дейности, каквито са общностните дейности при хората. В резултат на този специфичен начин на използване на тялото човешката психика стига до там да удвоява символно присъствието на човека, който има образ на всичко, включително и на самия себе си. Такава психика е уникална в света на живота и тя на свой ред оказва въздействие върху физиологията на човешката особа.

Този тип изключителна наличност на човека предполага сложно и деликатно равновесие на човешкия индивид със самия себе си и със заобикалящата го среда. Поради уникалния характер на тази наличност, която знае себе си, се налага въвеждането на специално понятие за нея и това е понятието „присъствие“.

Присъствието налага своя отпечатък върху всичко човешко, то е природата на човешкото. Що се отнася до здравето, онова, което обикновено се определя като здраве при човека далеч надхвърля природните референтни стойности на тялото. Връзката на тялото с психиката при човека е комплексна и неразделима. Например, едно банално практикуване на сексуалните връзки в животинския свят при човека е усложнено до такава степен, че при отделни индивиди целият съзнателен живот не е достатъчен, за да се постигне относително равновесие на сексуалните практики. Тази елементарна разлика между вдлъбнатост и изпъкналост при двата пола е естествена в животинския свят. В света на хората тя е изначалният източник на забрани от типа на инцеста и като такава лежи в основата на културата. Забраната за инцеста и произтичащата от нея система от забрани са позволили оцеляването на вида. За първи път тази теза е издигната в хабилитационния труд на световно известния антрополог Клод Леви-Строс [2]. Тези забрани не само дават шанс на оцеляването, но едновременно с това те влияят силно върху равновесието на човешкото присъствие. Цялата гама от психически разстройства, които в наше време са предмет на психоанализа, са очевидно доказателство за това.

От тези няколко шриха става понятно до каква степен са усложнени условията за постигане на здравословно равновесие в човешкото присъствие. През хилядолетията живот

на вида *Homo sapiens* здравословното му равновесие се постига с неоченимата помощ на културата. Културата осигурява предаването на житейския опит по оцеляването на членовете на общността, без при това да се налага те да осмислят всяко свое действие. Достатъчно е да постъпват така, „както тук се прави“. Колкото е по-затворена една общност, толкова по-голяма е ролята на културата в нея.

Глобализацията е свят променя тези условия на живот. Промени не винаги са в интерес на здравословното равновесие на човешкото присъствие.

Безусловно ли глобализацията променя факторите на живота на съвременните хора? Процесите, които в своята съвкупност определяме като глобализация, имат множество аспекти. Популярното разбиране за глобализацията е, че тя е процес на сближаване на далечното и локалното както в пространствен и физически смисъл, така и особено във виртуален аспект. Моторът на глобализацията е световният либерален пазар. Мрежите на пазара разпространяват стоки и услуги, които от една страна пораждат вкусове, а от друга – задоволяват вече създадени вкусове. В много отношения това, което циркулира в пазарните мрежи облекчава ежедневието на хората, но от друга страна редица от стоките крият в себе си опасности за здравословното равновесие на консуматорите. Световният либерален пазар стана универсален след падането на Берлинската стена. Това събитие не само облекчи преминаването на националните граници, но и промени жизнения хоризонт на хората. По време на Студената война поколенията свикнаха с мисълта, че живеят без бъдеще, че живеят с очакване на ядрения апокалипсис. В тези условия те използваха телата си, за да консумират удоволствията на живота в мига, по модела на героите на Декамерон. В живот без бъдеще телата са източник на удоволствие, но не и предмет на инвестиции, тъй като липсата на бъдеще обезсмисля инвестирането. След края на Студената война ситуацията коренно се промени. Появи се бъдеще, а с това решително се промени и ролята на тялото. Телата, които прекрасно служеха за безгрижни удоволствия, изведнъж станаха изключително ценни. Изникна грижата те да бъдат съхранявани, колкото се може по-дълго време, в хоризонта на целия живот, който на свой ред би трябвало да е възможно най-продължителен. Така телата се превърнаха в най-масовия обект за инвестиране. В телата се инвестират преди всичко средства, които да предпазват от заболяване, други, които мигновено да премахват болката, трети, които да придават на телата желани форми и размери, четвърти, които да контролират телесното телю и хранителните режими. Световният либерален пазар навлезе неудържимо в тази ниша.

В резултат от инвазия на пазара се създава усещане за здравословно равновесие на присъствието или най-малкото за живот без болка. Доколко е реалистично подобно усещане? Усещането е субективно преживяване, в което няма как да са отразени реалните изменения, предизвиквани в човешкия организъм от въвеждането в него на множество химически субстанции, някои от които въздействат на дълбочинните структури, в това число и на наследствения апарат.

Поради тази причина не е възможно да се даде точен отговор на въпроса как глобализацията влияе на човешките тела в качеството им на клиентска целева група на световния либерален пазар.

Глобализацията оказва влияние и върху човешката психика. Сближаването на далечното с близкото разкъсва традиционните граници на локалните култури. За локалните

общности процесът е болезнен, тъй като те поддържат традиционното си равновесие благодарение на подкрепящата роля на своята културата, която по определение е уникална. Напрежението се усилва от факта, че в това отношение глобализацията протича под формата на американизация, а тя е твърде различна от ценностна гледна точка на локалните култури, към които не е склонна да проявява толерантност.

В индивидуален план присъствието силно се разделя на виртуално и традиционно, реално присъствие. Виртуалните контакти се поддават на моделиране и доставят удоволствие, което не може да се каже за реалните контакти. Така напрежението между членовете на малките общности, особено, когато са съставени от две и повече поколения заедно, се увеличава.

Медийните мрежи, които са неразделна част от световния либерален пазар освен, че го обслужват в основните му цели, наред с това внасят в личните пространства на хората тревогите на глобалния свят. Под знака на информативността расте фоновото равнище на тревожността, породена от мрачните новинарски емисии, подбиращи най-въздействащите новини от новинарския пул, за да ги представят като водещи.

С тези няколко шрихи, взети от една страна от стоквата ниша на пазара и от сферата на услугите, от друга страна – от културните влияния и от виртуалните връзки и накрая – от медийните атаки върху личните пространства на хората, се очертава една картина, която е по-скоро неблагоприятна както за телата в съвременния свят, така и за психиката на съвременния хора.

Глобализацията произвежда и негативни макроефекти върху околната среда, както и върху политическото равновесие на участниците в съвременния свят. Заедно с посочените шрихи на присъствието под въздействието на глобалните процеси тези влияния върху планетарното равновесие и върху политическия климат на планетата в крайна сметка повишават кризисния фон на присъствието.

Светът винаги е живял в условията на един парадокс – умните хора не стават повече, докато вещният свят непрекъснато се усложнява и усъвършенства. Хората са се справили с този парадокс благодарение на своите локални култури, които са успявали по-успешно или не чак дотам успешно да интегрират в себе си настъпващите промени и да приспособяват поведението на членовете на общността към тях. Така хората са постигали житейското си равновесие по един „естествен“ за тях начин, т.е. без да се налага да осмислят детайлно действията си.

Днес промените във вещния свят доведоха до там, че вещното ни обкръжение придоби планетарни размери и хората заживяха в единно планетарно пространство. Проблемът обаче се корени в това, че в това планетарно пространство не съществува културна основа, няма планетарна култура, която да позволява рационалното поведение на човечеството, без да се налага това поведение да се осмисля във всеки миг, което е всъщност силата на културния детерминизъм. В това споделено общо живеене на планетата се срещат несъвместими помежду си култури и сблъсъкът преминава през политиката, икономиката, през вярванията и психиката на хората. Скрият двигател на сблъсъка е приетата за висша ценност от европейската цивилизация неутолима жажда за печалба, за непрестанен икономически ръст, за „утре повече от днес“.

Глобализацията тласка човечеството към споделен живот в лишено от култура пространство. Такава ситуация изисква от участниците в пространството осмисляне на предприетите действия от позициите на глобалния интерес на човешкия вид. Тази общочовешка ценност обаче влиза в остро противоречие с абсолютната ценност на икономическото нарастване, тласкано от жаждата за печалба. Формите на този сблъсък са различни и обхващат целия спектър на човешките отношения. И тъй като формите са традиционно познати, става дума за политика, за икономика, за религия, за надмощие, за независимост и др. подобни, то зад тези форми не се открива дълбокото противоречие между общочовешкия интерес и частния интерес на световния либерален пазар. Стремежът формално да се разрешават тези противоречия със сила допълнително усложнява ситуацията и още повече скрива общочовешките интереси от погледите на участниците.

Тези ескалиращи сблъсъци са пряка заплаха за световния мир и за здравето на хората от засегнатите райони на планетата. Едва ли има „по-удачна“ илюстрация на тази мисъл от бежанската криза от последните години.

Изводът от споделените мисли тук е, че здравословното равновесие в глобалния свят е много по-уязвимо от традиционните форми на локалното здравно добруване от миналото, въпреки решителните стъпки напред в развитието на медицинската наука и практика. За да се контролира това равновесие, се изисква много повече от създаването на норми и от организирането на подкрепящи социалното здраве на меси. Изисква се осмисляне на общочовешкия интерес, който следва да заеме водеща роля по отношение на ценностите на световния либерален пазар. Впрочем пазарната фармацевтика успешно измества от човешката практика традиционното използване на природните лечебни средства. Този фактор съвсем не е безопасен за здравното равновесие на съвременните хора.

Макар и бегло в тези няколко реда е споделена тревогата от човечността в глобалния свят, отнесена към здравето. На карта е поставено не само бъдещето на здравето, но и въобще бъдещето на човечеството на планетата. Щастливият край съвсем не е гарантиран.

Библиография

1. Поршнев Б. Ф., За началото на човешката история, Издателство „Наука и изкуство“, С., 1981
2. Claud Lévi-Strauss, Les structures élémentaires de la parenté, Paris, PUF, 1949.
3. Reeves H., J. de Rosnay, Y. Coppens, D. Simonnet, La plus belle histoire du monde, Les sec rets de nos origines, Ed. du Seuil, 2014

Димитър Йончев (1944), д-р по философия, д-р на икономическите науки, професор в департамент „Национална и международна сигурност“ към Нов български университет (НБУ), един от създателите на програмите на департамента. Удостоен е със званието „Почетен професор“ на НБУ. Председател е на фондация „Демокрация и сигурност“ и на Управителния съвет на сдружение „Балкански форум по сигурността“. През периода 1990-1994 г. е депутат в НС. Председател и заместник-председател е на Комисията по национална сигурност в 7-то Велико народно събрание и в 36-то обикновено народно събрание.

Автор

Проф. Димитър Йончев, д.ик.н., Нов български университет